

fog viszontszeretni!” (*Work Won't Love You Back. How Devotion to Our Jobs Keeps Us Exploited, Exhausted, and Alone; A munka nem fog viszontszeretni! Hogyan leszünk kizsákmányoltak, kimerültek és magányosak a munkánk iránti elhi-vatottságunk miatt*, 2021).

Jaffe az önmagunk kizsákmányolásának gyö-kerét a szakszervezetek 1970-es évek óta zajló háttérbe szorulásában keresi, és olyan kollektív önámításról beszél, amely a fent említett civi-lizációs bűnbeesésre emlékeztet: továbblépést az erdön-mezőn át vidám csapatokban vadászóktól és gyűjtögetőktől a gazdaságilag ígéretesebb, letele-pedéssel járó életmód felé. Ezzel vége is szakadt a 15 órás munkahétnak.

Több mint irodalmi véletlen, hogy a mező-gazdaságba való átmenet a valóság egyik leg-híresebb narratív ábrázolását hagyta maga után: Ádám és Éva paradicsomból való kiűzetésének történetét (James Suzman antropológus említi ezt meg szemléletes kultúrtörténetében: *Munka – az idő eltöltésének története*).

Akárcsak a boldogság modern prédikátorai, az akkori földesurak is becsapták mezőgazda-sági munkásaikat. Yuval Noah Harari eszmetör-ténész, az „emberiség történetének legnagyobb önámításáról” beszél. Bár a búza most telente a csűrökben volt, de ára az állandó túlfeszített munka és a monokultúra lett (búza, búza és megint csak búza!), ami gyengítette a gazdák immunrendszerét és csökkentette várható élet-tartamukat.

Innen már csak néhány lépés vezetett a kézmű-ves mesteremberekig, akik látták, ahogy a kezük munkájával egy értelmes egészet alkottak – míg az iparosodás (a digitalizáció előfutára) szét nem szabdalta napi munkájukat, és a futószalagok „el nem idegenítették” őket (Karl Marx) a ter-melési folyamatból, amellyel aztán lassacskán egyre feleslegesebbé váltak az értékteremtési folyamatban.

Ma a robotok mesterséges intelligenciája azzal fenyeget, hogy az emberi munkaerő mellőzhető lesz, és a 15 órás munkahét hamarosan 0 órás-sá válhat sokak számára (remélhetőleg elegendő nyugdíjjal körítve!). A gyors elvonás sokkjának elkerülése érdekében biztosan nincs semmi baj azzal, ha találunk néhány lehetőséget az irodán

kívüli google-pihenőszobára és asztalifocira. Csak így leszünk képesek arra, hogy egy napon vidám mosollyal tekintsünk vissza arra az időre, amikor dolgoznunk kellett: Ó, a munka! Ez is csak egy örök kolonc volt a nyakunkon.

(*Neue Zürcher Zeitung*)

Rachel Love Nuwer

Liz PY Chee: *Mao's Bestiary: Medicinal Animals and Modern China* (Mao bestiáriuma: Gyógyító állatok és a modern Kína, Duke University Press, 2021, 288 oldal) című könyvének
recenziója

Liz PY Chee élénken emlékszik vissza az első alkalomra, amikor ellátogatott egy medvefarmra. 2009-et irtak, és Chee, aki egy szingapúri állat-védő csoportnál dolgozott, Laoszba repült, hogy megnézzon egy kínai tulajdonú létesítményt. Az állatok, amelyeket látott, „alig voltak medvének nevezhetők – írta később –, mert bundájuk nagy részét lekoptatták a ketrec rúdjaival, és a lábukon, mivel nem használták, körmük nagyon hosszúvá nőtt”.

Hasonlóan számtalan más medvefarmhoz Kínában és Délkelet-Ázsiában, az ottani med-véket az epéjük miatt tartották. A medveepe – amelyet vagy az állatok epehólyagjába tartósan behelyezett katéteren keresztül „fejnek”, vagy az állatok hasába szűrt nagy tükkel nyertek ki – a térségben általánosan felírt gyógyszer számos be-tegség kezelésére, beleértve a legutóbbi covid-19 vírust is. Ezenkívül sokoldalú egészségtonikként is forgalmazzák. Bár Kínában egyre nagyobb teret nyer az állatjóléti és a medvetartás-ellenes mozga-lom, az iparág továbbra is erőteljesnek mondható.

A szenvedő medvék láttán Chee elgondolkodott azokról a kulturális és történelmi örökről, amelyek odakényszerítették ezeket az állatokat – ez a kérdés arra indította, hogy alapos kutatásokat végezzen a Kínában gyógyításra használt állatokkal kapcsola-tban. A *Mao's Bestiary: Medicinal Animals and Modern China* című könyvében részletesen kifejti eredményeit, amelyek közül sok olyan forrásból

származik, amely még soha nem jelent meg angolul. Chee, aki jelenleg a Szingapúri Nemzeti Egyetem tudományos munkatársa és oktatója, azt is megállapította, hogy eddig még a kínai tudósok is kevés figyelmet szenteltek az állati eredetű orvoslás történetének, annak ellenére, hogy a téma napjainkban számos vitát vált ki.

„Ha a kínai orvoslásnak továbbra is lesz még Achilles-sarka a jelen évszázadban, akkor az a széles körben elterjedt felfogás lesz az, hogy hozzájárul az állatvilág tömeges elpusztításához” – írja Chee – és ily módon az orrvadászat és állatkereskedelem „globális bünszervezetét” támogatja. Továbbá az ilyen gyógyszereket, még egyes kínai orvosok is, gyakran „hatástalannak, és egyidejűleg etikátlannak” tartják – teszi hozzá. E termékek közül sok legjobb esetben is gyógyászatiilag teljesen hasznavehetetlen, bizonyos esetekben pedig ténylegesen káros – írja Chee.

Az állati eredetű szerekkel való kínai orvoslás védelmezői gyakran rámutatnak a gyakorlat több mint 2000 éves múltjára. A *Mao's Bestiary*-ban Chee azonban megállapítja, hogy a legtöbb állat gyógyászati összetevőként való felhasználása nem gyökerezik olyan mélyen a kínai kultúrában, mint sokan hiszik. Ehelyett a jelenlegi formájában ismert iparág a múlt század folyamán történt célirányos fejlesztés, bővítés és népszerűsítés eredménye. Ma inkább kötődik a politikához és a profithoz, semmint az ősi kultúrához és hagyományokhoz. Chee szerint ez a felfedezés jelentős hatással van mind a fajok védelmére, mind a közegészségügyre, mert teret enged a „döntési lehetőségeknek és a változásnak”.

Chee a modern Kína kialakulásának az 1950-es évektől az 1980-as évekig tartó zűrzavaros időszakára összpontosít az állati eredetű szerekkel való orvoslás fejlődését vizsgálva. Ezek az évtizedek a Kínai Népköztársaság kezdeti éveit, Mao „nagy ugrását” és a kulturális forradalmat, s végül Teng Hsziao-ping reformjait foglalják magukba.

Míg az állati eredetű gyógyszereknek hosszú története van Kínában, Chee úgy találta, hogy a múltban közel sem használták őket olyan „megdöbbentő mennyiségben”, mint ma. A 16. századi *Materia Medica Compendium*-ban például körülbelül 400 állatot idéztek, míg ma több mint 2300-at sorolnak fel a gyógyszerkönyvekben.

Sok újonnan gyógyításra használt faj csak távoli kontinenseken él, például a jaguárok Dél- és Közép-Amerikában. Chee felfedezte, hogy az állatok hagyományos kínai orvoslásban történő felhasználása sem kizárólag kínai innováción alapul; a Szovjetunió, Észak-Korea, Japán és a nyugati világ elgondolásai, megközelítései és technológiái mind erősen befolyásolták az iparág fejlődését. Így bár az állati eredetű termékek még mindig „a hagyományok auráját hordozzák” magukon, valójában a legtöbb a nyereségorientált terjeszkedés terméke, írja Chee.

Az 1920-as években kezdődtek, és az iparosodott gazdaságot építő kommunista kormány első időszakába is folytatódott az – elsősorban Japán ihlette – erőfeszítések a hagyományos orvoslás felszámolására és annak tudományos alapú megközelítéssel való felváltására. Míg a kutatók elismerték, hogy néhány különösen hatékony kínai gyógynövényt érdemes megvizsgálni hatóanyagaik megtalálásához, az állati eredetű gyógymódokat „kezdetben alulértékelték és nem fejlesztette eléggé” az új rendszer, mivel gyógyszeripari ágazatának felépítésén dolgozott – írja Chee.

A hagyományos orvosok azonban felléptek az iparáguk fokozatos megszüntetésére irányuló törekvés ellen, és azzal érveltek, hogy praxisuk növényi, állati és ásványi összetevőinek szinergikus hatásai túl bonyolultak ahhoz, hogy egy laboratóriumban pontosan meghatározhatók legyenek. Az állami tulajdonú gyógyszergyártó szektor úgy döntött mindkét fél megnyugtatása érdekében, hogy a kínai és a nyugati orvoslásban képzett orvosoknak tanulniuk kell egymástól: miközben „tudományos alapúvá teszik” a kínai orvoslást, megújulási lehetőségeket keresnek a hagyományokban.

A „tanuljunk a Szovjetuniótól” szintén népszerű kifejezés volt az idő tájt Kínában. A Szovjetunió példáját követve Kína különösen érdekelt volt abban, hogy helyi alapanyagokból saját gyógyszereket hozzon létre, hogy önellátóvá váljon. A szovjetek érdeklődése az állati eredetű anyagokat felhasználó népi gyógyászat iránt és a Szovjetunióban gyógyászati célokból zajló szarvastenyésztés „hamarosan modern és tudományos bizonyítékokkal erősítette a kínai lelkesedést az állati eredetű szerek iránt” – írja Chee.

A „nagy ugrás” rohamos iparosodási fázisa alatt „mindenféle állatokat és növényeket gyűjtöttek be ebben az országos projektben” – folytatja Chee. Kína kiterjesztette a csúcscategóriás gyógyszerek, például a szarvasagancs, az orrszarvúszarv és a tigriscsont exportját, főként a kínai emigránsokat megcélozva. A szigorú kvóták teljesítése érdekében a hatóságok a „laboratóriumként működő gazdaságok” létrehozását támogatták a termelés növelése érdekében. Ezen gazdaságok vállalkozói arra is ösztönözték, hogy több felhasználási lehetőséget találjanak a meglévő állati eredetű anyagokat illetően, valamint hogy dolgozzanak ki további felhasználási módokat az új állati alkotórészekre és fajokra.

Miután egy gyógyászati célra szánt állat tenyésztése beindult, elkezdődött a nyomásgyakorlás vagy ösztönzés, hogy indokolt legyen valamennyi porcikájának felhasználása, függetlenül a korábbi hagyományoktól, amelyek gyakran eléggé megvágották, hogy melyik állati rész használható gyógyszerként, és milyen célra” – írja Chee. Gombamód szaporodtak a gyógyászati farmok egy sereg további faj, például gekkók, futrinkák, skorpiók, kigyók és csikóhalak tenyésztéséhez.

Továbbá úgy kezdték tálni a vadgazdálkodást, mint nyereséget a természetvédelem számára, mert állítólag megkímélte a vadon élő állatokat a le vadászásuktól. Valójában általában az ellenkező hatást fejtette ki, mivel élénkítette a piacot, és a vadászokra támaszkodott a farm állományának kipótolásában – jegyzi meg Chee. Noha a szerző nem mélyed el abban, hogy milyen hatással volt ez az állatpopulációra Kína határain belül és kívül, sok forrás ma azt állítja, hogy a hagyományos orvoslás iránti kereslet csaknem kiirtotta az ország erdőiből a tigriseket, tobozkákat és más, igen keresett fajokat.

A kulturális forradalom alatti tisztogatások és megpróbáltatások idején a bevételek növelése érdekében növelték az olyan luxusgyógyszerek kivitelét, mint például az orrszarvúszarv, belföldön viszont az orvosi ellátás és a felszerelések súlyos hiánya miatt az olcsóbb, egyszerűbb állatokból származó „csodaszerek” kerültek előtérbe.

A csirkevér-terápia – „csirkevér közvetlen befeccskendezése (élő csirkékből) az emberi testbe” – jól jellemezte ezt az időszakot, írja Chee. A kezelést kidolgozó orvos azt állította, hogy a

csirkevér-terápia több mint száz betegséget képes meggyógyítani, és az egész országban nagy hírvetés vette körül, „a gazdaságos, alulról jövő innovációk jelképévé” és „a »vörös orvostudomány« igazi kifejeződésévé vált” – írja Chee.

Ennek gyakorlatát 1968-ban kezdték megszüntetni, amikor olyan hírek láttak napvilágot, hogy emberek haltak meg, miután csirkevért injekcióztak beléjük. Hamarosan azonban hasonló gyógymódok léptek a helyükre, beleértve azokat is, amelyek liba- vagy kacsavért, gyíktojást vagy varangyfejeket használtak fel. Ezeket az új gyógymódokat varázserejű kúraként értékesítették súlyos és egyébként gyógyíthatatlan betegségek, köztük a rák ellen –, „ez a varázserejű jelző ma már számos állati eredetű gyógyszer forgalmazásakor általánossá vált” – írja Chee.

Miután Deng Xiaoping 1978-ban hatalomra került, a vadon élő állatok tenyésztése és az állati eredetű szerekkel való orvoslás „még népszerűbbé vált a tenyésztők gazdagítását célzó hivatalos politika részeként” – folytatja Chee. A kormány által támogatott medveepe-ipar – amelyekhez eredetileg az észak-koreai létesítmények adták az ötletet, és napjainkban is virágzik – az egyik fő vívmánynak tekinthető ebben az időszakban, akárcsak a tigrisfarmok elszaporodása.

A szakpolitikai változásoknak jelentős következményei voltak a kínai orvoslás szabályozására, valamint a fogyasztókra és a környezetre gyakorolt hatására is. Az erdészeti minisztérium „döntési jogkörrel lett felruházva a gyógyászati célra használható vadállatok ügyében”, írja Chee, és lényegében kitermelési helyként kezelték Kína erdőit. Eközben az egészségügyi minisztérium csak a szabadalmaztatott gyógyszerek felett gyakorolt teljes hatósági ellenőrzést, így az állati eredetű gyógyszereket forgalmazó vállalatok megkerülhették az egészségügyi vagy hatékonysági előírásokat, és extravagáns, kétségbevonhatatlan dolgokat állíthattak termékeik gyógyhatásáról.

A kínai orvoslás az elmúlt három évtizedben az egész világon elterjedt, és az állati eredetű termékek „továbbra is a központban vannak, az egyre több probléma ellenére is” – írja Chee. Az iparág a nemzetközi média keresztüztüében van, mivel szerepet játszik a biodiverzitás csökkenésében, és Kínában rendszeresek az összecsapások az állati

eredetű gyógyszerek támogatói és azok között, akik a vadvilág és a megóvás értékeit tartják szem előtt. „Sok középosztálybeli kínai, akár a szárazföldi Kínában, akár a diaszpórában, továbbá a kínai orvoslás területén belül is, az élvonalban harcol, hogy megmentse a veszélyeztetett fajokat az orvvadászoktól és a fogyasztóktól” – mutat rá Chee.

A *Mao's Bestiary* a covid-19 járvány közepette került sajtó alá; Chee a bevezetőben azt írja, hogy a covid-19 megjelenése és a vadon élő állatok közötti valószínű kapcsolat alapvető módon változtatja meg a vitát azáltal, hogy a vadvilág gyógyászati célú felhasználását globális közegészségügyi kérdéssé teszi.

Mindazonáltal a zoonózisos – állatról emberre terjedő – betegségek képviselte tagadhatatlan fenyegetések ellenére az állati eredetű hagyományos orvoslás továbbra is „rendkívül jövedelmező, és így politikailag befolyásos” erő marad

Kínában – folytatja a szerző. Bizonyítékként a kínai hatóságok nemcsak hogy nem tiltották be az állati eredetű gyógyszereket a járvány idején, hanem ténylegesen népszerűsítették a medvepét tartalmazó készítményeket a covid-19 kezelésére.

Ami pedig az iparág jövőjének alakulását illeti, a vadon élő állatokra és az emberekre leselkedő veszélyek mérséklése érdekében Chee nem a tisztviselőkre, hanem a kínai fogyasztókra néz várakozással, akik dönthetnek úgy, hogy bojkotálják az állati eredetű gyógyszereket. Ez több lehet pusztá vágýáalomnál, mivel Kínában nagy és egyre terebélyesedő állatjóléti mozgalom van. „Lényeges kérdés marad, hogy újragondolják-e a kínai orvoslás gyógyszerterét olyan gyakorlathként, amely kevésbé függvénye a – veszélyeztetett vagy egyéb – állatoknak” – zárja gondolatait a szerző.

(*Asian Review of Books*)

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Biernaczky Szilárd kandidátus, ny. egy. docens, néprajzkutató, afrikanista, Erd

Budavári Takács Ildikó PhD, egyetemi docens, ELTE, Budapest

Erős Vilmos, habilitált egyetemi docens, Debreceni Egyetem, Történelmi Intézet

Farkas Attila PhD, filozófus, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem adjunktusa, az MMA-MMKI tudományos munkatársa, Budapest

Gombos László zenetörténész, tanár, BTK Zenetudományi Intézet, Budapest

Győri Szabó Róbert egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem, Győr

Juhász Tímea PhD, senior kutató, Budapesti Gazdaságtudományi Egyetem

Kapronczay Károly történész, egyetemi tanár, az MTA doktora, Budapest

Kiss Eszter Veronika zenetörténész, Szentendre
Kiss Károly közgazdász, társadalomkutató, kandidátus, ny. egy. docens, Budapest

Korényi Róbert PhD, egyetemi docens, ELTE, Budapest

Kővágó Zsuzsa tánc-történész, a Magyar Táncművészeti Egyetem címzetes docense, Budapest

Péter Szitás PhD, egyetemi adjunktus Selye János Egyetem (Szlovákia)

Pokol Béla, az ELTE ÁJK professor emeritusa, Budapest

Poór József DSc, egyetemi tanár, Selye János Egyetem (Szlovákia); SZIE GTK, Gödöllő

Radka Lankašová PhD-hallgató, Prágai Közgazdaságtudományi Egyetem, Cseh Köztársaság

Šeben Zoltán PhD, egyetemi adjunktus, tanszékvezető, Selye János Egyetem (Szlovákia)

Szabó Katalin PhD, egyetemi adjunktus, SZIE GTK, Gödöllő

Dr. Szilágyi András mediátor, elnök, Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Mediációs és Jogi Koordinációs Osztály
Véres Szabolcs történész, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Történettudományi Doktori Iskola, Művelődéstörténeti Tanszékének hallgatója, Budapest

TARTALOMJEGYZÉK

Pokol Béla: Platformtársadalom, adatosodás és a metrikusság dilemmái 1

SZÁZADOK

Győri Szabó Róbert: Katalónia a Franco-diktatúra második, puhuló időszakában (1959–1975) 14

Veres Szabolcs: Hogyan kezdődött a Kárpátok ukrán mítosza? 34

Erős Vilmos: Populizmus és emlékezetpolitika egy 1948-as centenáriumi kötet kapcsán 39

MŰHELY

Biernaczký Szilárd: Egy prózaíró megmerül a hagyományok tengerében (avagy Kodolányi János regényírói művészetének világfolklor forrásai) 47

Poór József – Juhász Tímea – Radka Lankašová – Szabó Katalin – Budavári Takács Ildikó – Šeben Zoltán – Korényi Róbert – Szilágyi András – Péter Sztás: A mediációval történő szervezeti konfliktuskezelés Közép-Európában (egy empirikus kutatás tükrében) 58

Az idő küszöbén – A magyar balett története

Farkas Attila: A tánc filozófiája 71

Kiss Eszter Veronika: A néptánc és a kortárs táncművészet találkozása a *Kőműves Kelemen* rockballadában 78

Kővágó Zsuzsa: Megkésett találkozás. Milloss Aurél (1906, Ozora – 1988, Róma) 84

Gombos László: A balett szerepe Hubay Jenő színpadi műveiben 88

NAPLÓ

Kiss Károly: Huszonöt tudós a mesterséges intelligenciáról 100

Kapronczay Károly: A Munkásörség három évtizede 113

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOKBÓL

Lila Thulin: Mi állt a viharos húszas évek hátterében? (Valószínűleg) nem egy világvjárvány vége (115) *Jack Ewing*: Villamosított autópályák. Németország már teszteli az elképzelést (121) *Martin Helg*: Azért élünk, hogy dolgozzunk? (124) *Rachel Love Nuwer*: Liz PY Chee: *Mao's Bestiary: Medicinal Animals and Modern China* (Mao bestiáriuma: Gyógyító állatok és a modern Kína, Duke University Press, 2021, 288 oldal) című könyvének recenziója (125)

KÉPEK

F. Farkas Tamás grafikái (46, 83, 87, 99)

Cikkpályázati felhívás doktoranduszok számára

A fiatal kutatók jelentik a jövő ígérését a tudományban és a tudománykommunikációt frissítő munkában. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT) és a Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ) ezért ismeretterjesztő cikkpályázatot hirdet a doktori tanulmányaikat határainkon belül, valamint külföldön jelenleg folytató, tudományos fokozattal még nem rendelkező fiatal kutatóknak. A pályázat célja, hogy a doktoranduszok saját kutatásaikat, illetve azok tudományos háttérét és összefüggéseit közérthető módon közkinccsé tegyék.

A pályázatot három kategóriában lehet benyújtani:

- 1.) *Élet és Tudomány* kategória: a pályázók ebben a kategóriában a széles nagyközönség számára írott, figyelemfelkeltő, az Élet és Tudomány stílusában készülő népszerűsítő cikkel pályázhatnak. A cikk terjedelme: 10-12 ezer n (szóközökkel). Ehhez 4-6 színes kép vagy ábra, grafikon, illusztráció is csatolandó.
- 2.) *Természet Világa* kategória: a pályázók ebben a kategóriában a természettudományok és a műszaki tudományok iránt érdeklődő olvasók számára írott, figyelemfelkeltő, a Természet Világa stílusában készülő ismeretterjesztő közleménnyel pályázhatnak. A cikk terjedelme: 15-18 ezer n (szóközökkel), amihez 5-7 színes illusztráció vagy magyarázó ábra is csatolandó.
- 3.) *Valóság* kategória: a pályázók ebben a kategóriában a társadalomtudományokhoz kapcsolódó, figyelemfelkeltő, a Valóság stílusában készülő cikkel pályázhatnak. A cikk terjedelme: 35-40 ezer n (szóközökkel).

Pályázni csak eredeti, máshol még nem közölt, illetve máshova közlésre be nem küldött, egyszerűs cikkel lehet.

A pályaművek elkészítésének segítése érdekében a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat online pályázati felkészítő tájékoztatót tart *2021. október 7-én 14 órától*, amelyre jelentkezni a titlap@titnet.hu e-mail-címen lehet (a tárgymezőben kérjük feltüntetni: *TIT-DOSZ pályázati tájékoztató*).

A pályaműveket a www.termvil.hu oldalon található pályázati felületre kell feltölteni. A pályázat feltétele az ott található Pályázói adatlap hiánytalan kitöltése.

A pályázatok beérkezési határideje: *2021. november 8.*

A pályaműveket a három lap szerkesztősége, a TIT, valamint a DOSZ által felkért zsűri bírálja el. Mindhárom kategória első három helyezettje pénzdíjazásban részesül a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat keretében szervezendő díjátadó minikonferencián.

A szerkesztőségek a díjazott és a díjazásban nem részesült, de közlésre alkalmas cikkeket – a szerzőikkel egyeztetett szerkesztés után – ellenszolgáltatás nélkül megjelentetik. A pályázat beküldői a pályázaton való részvétellel egyben hozzájárulnak cikkük online közzétételéhez is a lapok internetes változatában.

Szerkesztőség

A 2017. évi és az azelőtti lapszámaink kedvezményesen, 250 forintos áron vásárolhatók meg a szerkesztőségben.

Ára: 870 Ft • Előfizetéssel: 785 Ft

MMA
MAGYAR MŰVESZETI
AKADÉMIA

nka
Nemzeti Kulturális Alap

9 770324 722322 2 1011